

Nytt fra Vesterlen Speidermuseum

12. årgang 2022

ORGAN FOR MUSEUMSVENNENE

NR. 4

Vebjørn Sand har laget en stor maleriutstilling «Roseslottet» på Frognerseteren i Oslo. Her har han malt mange motstandsfolk fra krigens dager og det står en omtale av hva hver enkelt av dem gjorde for landet under krigen. Det var 2 flotte maleri av Solveig Bergslien «Kvinnen som lurte Gestapo»

Skal du en tur til Oslo, anbefales det å ta en tur dit.

Fureneset

Da kretsen overtok Fureneset, ble det nedlagt mangfoldige timer med dugnad.

Aud Mork Knutsen satte så enormt stor pris på arbeidet noen av pensjonistene utførte, at hun strikket en genser til hver av dem. Dette var Egil Grønnestad, Jan Jacobsen, Gunnar Skundberg, Vidar Nicolaisen, Kjell Helgeland og Jan Olaussen som her, stolt viser fram genseren han fikk.

Viktige datoer

11. oktober 2003 ble Norges KFUK-KFUM-speidere stiftet

25. oktober er Fellowshipdagen – St.Georgsgildenes internasjonale festdag

18. oktober 1882 ble Margrethe Parm født. Hun var en av stifterne og første speidersjef i KFUK.

31. oktober 1912 ble Robert Baden-Powell og Olave Soames gift.

Et interessant brev

Under arbeidet med å gjennomgå korrespondanse fra før i tiden, kom museet over følgende:

Til Stavanger Speiderguttavdelings troppsførere

Sivilt luftvern

Fra Stvgr. Politikammer er der kommet sirkulære som lyder:

I våre evakueringsplaner m.v. har vi gjort regning med å benytte speiderpiker (gutter) over 15 år, til bagasjehjelpere, telefonpassere, ordonanser etc.

Jeg vil derfor be om å få tilsendt en navneoppgave over de speiderpiker (gutter) ved Deres avdeling i Stavanger og omegn som er 15 år og derover, eller som i løpet av 1939 fyller 15 år (født 1924 eller tidligere).

Oppgaven bør inneholde: Fullt navn, fødselsår, adresse, eventuell stilling eller hvilken skole, telefonnr.

Gutter eldre enn 19 år, født før 1920, skal ikke medtas i oppgaven.

Ola Kvalsund Haakon Gellein
Sign Sign

Oppgaven innsendes til avdelingssjefen snarest mulig. Stavanger 22.04.39

Fortsettelse av utdraget fra sist om 50-års jubileet til KFUK-speiderne og tilbakeblikk til den første tiden:

Alfhild Johansen (som stifteren het) redigerte også en tid en spalte i Aftenbladet som hun kalte "speiderpiken". Våren 1918 skrev hun bl.a. "10. juni 1917 blev Stavanger Speider Pike forbund stiftet. Et saare fattigt og litet bemerkelsesverdige forbund er det, ikke alle innbyggere i Stavanger aner vor eksistens engang. Og dog er vi en flok vi med, som har store og vidtrækkende - jeg hadde nær sagt verdensomfattende - mål. Kjære læser og læserinde, du kunde synes det var latterlig av en flokk jentunger fra byen Stavanger at ta sigte paa å reformere verden. Syv speiderpikapatuljer har sluttet sig sammen, en ottende av mindreaarige er senere kommet til - og saa vil de gjøre verden bedre end den er! Men saa er det. Vi med fletter nedover ryggen og korte skjørter er ikke alltid så stutt-tenkte, som vi har ord for. Men skal vi gjøre verden bedre, maa vi begynde med os selv. Hva vi vil? Danne sjæler, som brender av hellig ild! Vi som er barn i dag er samfundet om 20 - 30 aar. I vor haand ligger landets skjæbne. I pikens haand ligger vort lands fremtid, som hun kan gjøre lykkelig eller ødelegge; for av et godt barn vokser der opp en ren kvinde, som gjør mænd gode og brave. Det er pikerne i dag som blir femtidens kvinder."

Det var også i "Speider-piken" man lanserte ideen om en landssammenslutning. I mai 1918 sto det en artikkel med overskriften: "Kan tanken om en speiderpike-organisasjon bli virkeliggjort i nærmeste fremtid?" Tanken ble realisert, men først 5. november 1920 ble K.F.U.K-speidernes forbund stiftet. Speiderpikesaken var i god gjenge.

Nå kom reglementert drakt, håndbok, sangbok, eget speiderblad. Men for Stavanger avdeling sto enda en viktig sak igjen - nemlig å bli innlemmet i Stavanger K.F.U.K. Men der var man like husville

som speider-pikene., og syntes ikke å kunne ta imot denne store speiderflokk, som vokste for hver dag - før foreningen hadde skaffet seg hus. 19.oktober 1924 ble troppene høytidelig opptatt i Stavanger K.F.U.K. og 10. november samme år kunne speider-pikene for første gang samles under eget tak i Dronningensgt 12. Der var det god plass. Ikke bare til troppsmøter, men også lokaler til patroljemøtene, som inntil da var blitt holdt rundt ide forskjellige speiderpikenes hjem. Høsten 1929 begynte også småspeiderarbeidet.

I jubileumsåret (1967) har vi 5 meiseflokker og 12 tropper, sier jubilantenes leder i dag, fru Greta Wang Pettersen. - Alt i alt er vi om lag 650 K.F.U.K.-speidere i Stavanger. En av troppene er for jentene på Døveskolen, der hele elevkullet er på vel 20. Og så har vi en mindre tropp for jenter med cerebral parese.

- Hva er en avdelingsleders oppgave?

Hun står med hovedansvaret for speiderarbeidet i byen, og det er først og fremst lederne hun skal ta seg av. Vi arrangerer ledersamlinger en gang i måneden med variert program. Det kan være et sosialt foredrag, bibeltime, kåserier om lærerike ting for vårt eget arbeid. Avdelingslederen skal forsøke å gi impulser til lederne, slik at de har noe å gi videre til speiderne.

- En stor oppgave å være leder? En stor oppgave og et stort ansvar. Men festlig og inspirerende. Jeg føler selv at jeg har fått veldig mye gjennom speiderarbeidet. Derfor forsøker jeg å gjøre mitt til at andre skal få oppleve det samme. Jeg begynte som meise da jeg var 7 år gammel, og har nå vært avdelingsleder siden slutten av 1956.

- Hva er det viktigste for en speiderpike?

At hun holder speiderløftet: "I tro på Guds hjelp lover jeg å gjøre min plikt mot Gud og fedrelandet, hjelpe andre og lyde speiderloven". Alle lederne må skrive under en ledererklæring om at de vil føre sin tropp i den kristne ånd. Arbeidet vårt er alltid blitt drevet etter denne linjen. Vi er en gren av Norges Kristelige Ungdomsforbund.

- Stor tilgang på speiderpiker?

Det er stadig jevn tilgang. Vi går også med planer og ønsker om å begynne arbeidet i de nye boligsentrene. Vi driver også speiderarbeid i noen av menighetene -i Kampen, Bekkefare, Dom og Metodistkirken. Ynglingens lokaler er sprengt når det gjelder speiderarbeidet.

Åse

Her må vi stoppe for resten er på s 16 og den har vi ikke.

Leiren i Årdal 29. juni til 5. juli 1949

Reisen

Som tidligere meddelt foregår avreisen fra Stavanger onsdag 29. juni kl. 16.00 med D/S «Jøsenfjord» fra Jorenholmskaaien. Ved velvillig imøtekommenhet fra Jøsenfjorden Ruteselskap vil samtlige deltakere – både gutter og ledere – kunne reise for barnebillett. Prisen blir da kr. 1,55 hver vei. Vi henstiller til troppene å betale reisepengene samlet.

Leirkontingent

Denne er som tidligere meddelt fastsatt til kr. 20,-. Herav er kr. 5,-betalt i

innmeldingspenger. Resten kr. 15,- pr. deltaker, betales ved ankomsten til leiren. Samtidig leveres 1 fettmerke (250 gr) og 1 sukkermerke (200 gr) pr. deltaker.

Vi gjør videre oppmerksom på at foruten de ting som var oppført i fortegnelsen over patruljeutstyr, må hver patrulje også ta med stekepanne. Vi skal nemlig ha kjøttkaker til søndag.

Vi henstiller til troppene så vidt mulig å inndele i kokelag på 10 mann, i stedet for å koke patruljevis. Dette vil nemlig lette arbeidet med utdeling av matvarer.

Stavanger, 23. juni 1949 (Kolnes Bentsen)

Opptagelse i skogen

Fire kvinner er samlet rundt et halvveis utrullet norsk flagg med speiderkløver på toppen av stangen. Damene er sporty kledd. En har hvit lerretsanorakk med snøring i livet, en annen draktjakke og skjørt. Jeg var aldri i tvil om at de hadde skjult seg langt inne i en tett skog, og at det de gjorde, var farlig. Bildet har teksten: «Illegal speideropptagelse sommeren 1944». Jeg var 11 år og teksten og bildet av de fire i blåspeidernes bok «Blåboka» gjorde like sterkt inntrykk som det kjente bildet av kongen ved bjørketreet. Dette bildet ga meg klare ideer om hva slags mennesker speiderne var. De hørte definitivt til blant heltene i fortellingene om krigen i Norge.

Under bildet leste jeg denne teksten: «Den 11. september 1941 forbød tyskerne oss å drive speiderarbeidet i Norge, og alle pengene våre og alt vi eide, ble beslaglagt. Da okkupasjonen var over den 7. mai 1945, startet vi derfor speiderarbeidet på absolutt bar bakke». Det sto «vi» og «oss». Speiderne var også et stort «vi» som ble rammet av fienden. Det kunne ha vært meg hvis jeg hadde vært speider på den tiden. Både bilde og tekst vakte nysgjerrigheten min.

Senere har jeg lest om bildet på Norsk speidermuseums hjemmeside. Der fikk jeg vite at damene er Gunvor Lykken, Aagot Lykken og Nusse Jantsen. Navnet på den fjerde damen er ifølge artikkelen, ikke kjent. Kunne det være mulig å finne ut mer om dette bildet?

Damen i hvit anorakk er altså Gunvor Lykken, som var en sentral person i Norsk Speiderpikeforbund. Hun var med da Trondheims første speidertropp for jenter ble stiftet en høstdag i 1915. Atten år gammel deltok hun på KFUK-speidernes landsleir på Sand i Ryfylke i 1921. Der var hun med på å ta avgjørelsen om at skulle stiftes et nytt norsk speiderforbund for jenter, uten tilknytning til KFUK. I årene 1927-1929 arbeidet hun som sekretær for hovedstyret i Norske Speiderpikeforbund. Fra 1929 til 1955 var hun viselandssjef, og fra 1948 til 1954 landssjef.

I våre dager på 2020-tallet, kommer det fremdeles nye fortellinger om «krigen». Alle i Norge vet hvilken periode vi tenker på når vi sier «krigen». Årene 1940 til 1945 har brent seg inn i norsk historie med fortellinger som kan fortelles igjen og igjen. Nå er svært mange av tidsvitnene borte. Årene har gått, og avstanden til begivenhetene vokser. Det gir større frihet til å fortelle på nytt med nye perspektiver. Samtidig er det et savn at mange av de som kunne fortelle om egne opplevelser, ikke er der lenger.

Som nysgjerrig speiderbarn oppfattet jeg at speiderne måtte legge ned arbeidet fordi den tyske fiendemakten ikke likte dem. Speiderne var gode motstandsfolk. Som illegal bevegelse fortsatte de sin modige og farlige virksomhet. Etter krigen kunne de se på seg selv som seirende helter. Stemmer alt dette, eller kan bildet nyanseres?

Mange har skrevet og fortalt om det gutter og menn gjorde under krigen. Derfor kan det denne gangen være interessant å trekke fram historier om norske speiderjenter og lederne deres. På 1940-tallet fantes det to norske speiderforbund for jenter. Norges KFUK-speidere som ble grunnlagt 3. november 1920 og Norsk Speiderpikeforbund, blåspeiderne, som daterte sin oppstart til 1. juli 1921.

(Sakset fra «Speiderhistorisk skrift» nr. 2 -2022)

Litt om guttespeiderne på 30-tallet

Av Arnulv Honerød (noe forkortet) Fra Årsskrift Sauda Sogelag 2017

Vær beredt! Helt fra guttedagene har dette speidermottoet summet i hodet. I de mange ulike situasjoner som dukket opp senere i livet, var det ofte helt nødvendig å være beredt. Og speidertiden ga mange fine opplevelser og gode minner som dessverre blir noe redusert ettersom årene legges på. Men noe sitter. Speiderarbeidet i Sauda, alle rapporter m.m. gikk opp i flammer i en hyttebrann der disse var lagret. Men fremdeles lever noen som var aktive i årene før 2. verdenskrig.

Saudaspeidere på kretsleir, Nærland.

1.rekke fra venstre: Ingolf Kjellevold, Kåre Klette, Alf Danielsen, Knut Oxaal, Roald Rydningen, Knut Christiansen, ukjent fra nabotroppen.

2.rekke fra venstre: John Oxaal (fungerende troppssjef), Inge Omreng, Reidar Geelmuyden, Einar Geelmuyden, Kristian Omreng, Helge Amdal, Kjell Waage-Pettersen, Fredrik Baltzersen, Aksel Thynes.

118

1. Sauda speidertropp ble startet ca 1930 og var tilsluttet Norsk Speiderguttforbund. Initiativtaker var Martin T. Retz. Hans far, Wilhelm Retz, var også en ivrig speider og startet speiderarbeidet i Stavanger 22. mai 1911. W. Retz var kretsleder i Vesterlen 1918-1935.

Troppsmøtene ble ofte holdt i gymsalen på Fløgstad skole der også opptagelsen fant sted. Å bli opptatt som speider var en høytidelig handling som kom etter en periode med gjennomgang, læring, innføring i speiderlov og avlegging av speiderløfte. Troppsturer, og ikke minst patroljeturer foregikk ute i det flotte terrenget i Sauda både sommer og vinter.

Troppen hadde 25-30 speidere fordelt på 5-6 patroljer. De deltok på både krets- og landsleirer. I 1938 deltok 15 gutter på kretsleir på Nærland. De fikk omvisning på meieriet på Nærbø og fikk med seg mange godsaker til bruk i leiren. I 1938 var det leir på Sand med besøk til Vetrhus.

Hver 17. mai klokken syv mønstret troppen i Sneaths park til morgenprosesjon og hovedtoget.

Patruljemøtene vekslet med samlinger privat, men svært ofte ble det turer i omgivelsene. Lillefjellet var et yndet turmål. Speiderloven sto i fokus på patroljemøtene; den burde vi kunne. Og speidersangene: De ljomet kraftig enten vi var inne eller ute. Førstehjelp med diverse forbindinger var høyt prioritert. Ellers var bruk av tau til spleising, knytting av ulike knuter en nyttig lærdom. Også sporlek var spennende aktivitet.

En minneverdig tur for Saudatroppen fant sted i 1938 eller 1939 til Haugesund for å feire St. Georgsdagen sammen med speidere fra Haugesund. Det var ikke seter til alle i bussen, noen

måtte sitte på ei trefjøl som ble lagt mellom to seter mot midgangen. Men humøret var på topp til tross for at turen en vei den gang tok vel 3 timer. I Haugesund var det speidergudstjeneste i Vår Frelsers Kirke, deretter hjem til middag i speiderhjem, mars gjennom gatene i Haugesund. Målet for marsjen var KFUM-lokalet der de fikk en virkelig givende samling før retur til Sauda. Et spesielt minne fra dette møtet: Jeg fikk plass nokså langt framme; ikke langt fra landsspeidersjefen Hans Møller Gassmann. En utgammel mann, syntes jeg, der han satt med langt skjegg. Og der satt denne gamle mannen i kortbukser.

Krigen satte en stopper for speiderarbeidet. Men dette ble tatt opp ganske snart etter at vi hadde fått fred og ro i landet.

Oppdagere fra Gand speidergruppe på besøk på museet. Litt små, men de fikk en utrolig flott kveld sammen med Åse og John Ottar.

Juleavslutning på museet

Vinteren kom den 8. desember, akkurat da museet hadde invitert til julesamling for ledere fra begge kretsene. Det var nok til å «skremme» en del fra å legge ut på «glattå». Kjekt at kretsen var representert med Ivar og Jane og de hadde med en dame fra Ukraina.

John Ottar hadde med seg en avlegger av Fredslyset og vi sang sangen om dette lyset som hvert år vandrer fra Betlehem til verdens kroker og kriker.

Hovedpersonen denne ettermiddagen var imidlertid Annette Gilebo fra 2. Stavanger som på en fantastisk måte tok oss med på en reise til jamboreen i USA i 2019. Tror vi alle satt med et ønske om «Dette skulle vi så gjerne ha gjort» - kanskje det ikke er for sent?

Anne Brit leste om «Jul er tradisjoner» fra boken «Klokkene kallar» av Ingebjørg Bratland; julaften har nok endret seg en god del siden dette ble skrevet (ingen pinnekjøtt der i gården).

Museumsvennene hadde laget flotte smørbrød og her var det noe for enhver smak samt at Esther hadde bakt småkaker og det var julebrød!! At det smakte, viste resultatet; ikke mange skiver igjen!

Mange, flotte gevinster var gitt til julelotteriet og vi syns, alle, at det er veldig kjekt å ta lodd og spenningen etterpå når det trekkes, er enorm. Over 30 gevinster. Og som vanlig, noen vinner ikke noe, mens andre (Gro og Tor Inge) var veldig heldige denne dagen.

Ett minutt stillhet for Egil som gikk bort 24.februar og Esther fortalte om museets arbeid og spesielt om samarbeid med begge kretsene. Ivar takket på vegne av kretsen.

En koselig torsdag ettermiddag!

Lovise

Annette har tilhørerne i sin hule «hånd»

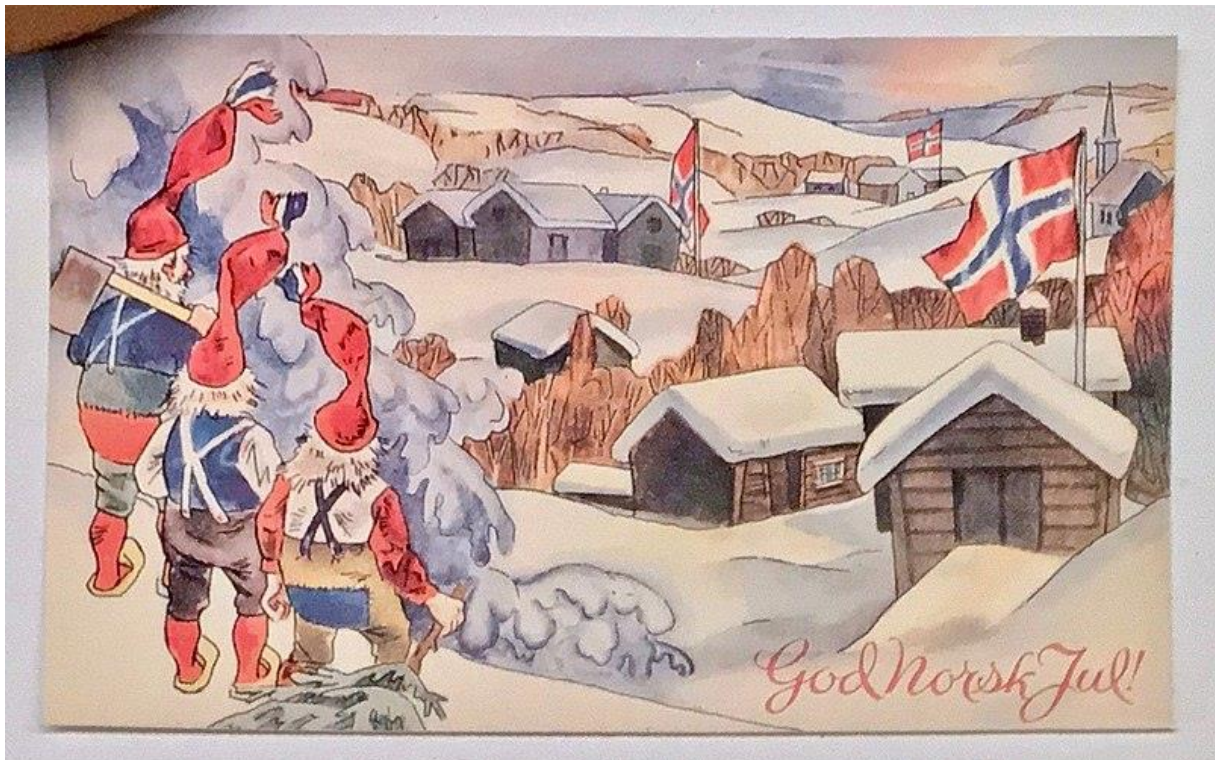
Gjett om det smaker?

Flere som koser seg

Sjefen sjøl, Esther, tar seg 5 velfortjente minutt.

Slik oppsto noen av julens tradisjoner:

1. Det ukristelige korn-neket

Julenek ble fordømt av presteskapet for flere hundre år siden. Kirkens menn var overbevist om at skikken med å henge ut et kornneket var synonymt med et offer til Odin. Et snedig knep og et hedensk forsøk på å beskytte seg mot alt fra onde makter til dårlige avlinger. Slikt ville de ha seg frabedt, og strenge regler om når og hvor et neket skulle plasseres ble omtalt som tant og tøv.

Men opp kom nekene. Både på den ene og den andre gården. Et kornneket ble ilagt stor betydning og kunne varsle om fremtiden. Søkte spurv og dompap seg til neket ditt, kunne du føle deg trygg på en god kornavling. En skjære i neket derimot, var et dårlig varsel, og skulle en spurv være så frempå at den inntok neket før du fikk satt et opp, ja da betød det dødsfall i familien.

2. Hellig øl

Dersom en bonde tre år på rad ikke overholder lovens krav om å brygge øl, mister han både gård og grunn. Halvparten av alt han eier skal da gå til kongen og den andre halvparten til biskopen. Tenke seg til, bare å komme i gang med julebrygget! Det har blitt drukket øl her i landet i flere tusen år, og like lenge har øl blitt betraktet som en hellig drikk enten vi trodde på Odin og Tor eller Gud og Jesus. Ingen avtale ble ansett som gyldig hvis man ikke skålte i øl for å forsegle avtalen.

Hjemmebrygget øl hører julen til. Med eller uten alkohol – det får være valgfritt, men juleøl må man ha i huset. Trolig er det vår absolutt eldste juleskikk. Selv ordet skål kommer fra den bolle alle drakk av, eller ølskålen som den ble kalt i gamle dager.

3. Julekort

Å sende julekort er en nymotens greie. Det første julekortet skal ha dukket opp i England i 1843, omtrent på den tiden da et pyntet juletre inntok stuen på slottet hos dronning Victoria. Men julekortskikken slo ikke like godt an som juletreet. Det måtte gå fire tiår før folk skjønnte vitsen med å ønske hverandre god jul på et lite stykke stivt papir. Først da et papirfirma i København begynte å trykke kort med nordiske nisse-motiver, ble julekort en stor suksess. I Norge ble bilder av norske storgårder og stabbur med julenek, og både grøtspisende og øldrikkende nisser, enormt populært.

Hvilke tilbud har museet til speiderne?

Vi har flere alternativ når gruppen har bestemt å komme på besøk:

1. Jubileumsmerket (10 år) der speiderne får omvisning og historie pluss spørsmål som skal besvares. Vi har flere merker igjen (pga pandemien).
2. Wilhelm Retz-merket. Speiderne får speiderhistorie pluss mye om Retz etterfulgt av spørsmål som må besvares.
3. Speiderhatten. Her skal speiderne gjennomføre en forhåndsoppgave som går på gruppe, de får omvisning, historie og spørsmål.
4. Omvisning med historie
5. Flette avis-pute (gammel tradisjon). Får diplom. Også en omvisning.

Vi håper mange vil besøke oss. Speidere kan komme flere ganger og ta flere merker.

Vi er alltid glad for å se dere og formidle litt av vår kunnskap.

Årsrapport 2022 for Vesterlen Speidermuseum.

Museumsåret 2022, håpet vi, skulle bli året vi kom oss i gang med speideraktiviteter etter Korona tidens nedstenging. Men med Egils bortgang i februar ble der ikke bare en tom stol men også all hans kompetanse ble borte. Mange av planene stod på stedet hvil. Samholdet i dugnadsgruppen var det viktigste i denne tid. Smått om seint kom vi i gang. Vi så at museumsdriften trengte et løft. I alle årene museet har eksistert har vi ønsket å få KFUK-KFUM speiderne med i driften av museet. Etter møter på museet med begge kretsene ser vi, ved årets utgang, lysere på fremtiden og et givende samarbeid om driften av museet. Gledelig er det med to K-M speidere i dugnadsgruppen og velkommen til flere.

Besøk:

Våren 22 hadde museet besøk av speiderledere som ønsket å se museet og- eller planlegge gruppebesøk i fremtiden. Vi hadde utenlands besøk av speiderledere og Old Guide gruppen lokal hadde to møter på museet. I høst har vi hatt tre besøk av K-M speider grupper.

Museet hadde en delegat med på nordisk speider museums konferansen på Island, neste år blir konferansen i Sverige. Det er viktig med delegater på disse konferanser for å styrke samarbeidet mellom nordiske museer.

Fremtidsønsker.

Vi ønsker flere speidergrupper velkommen på museet. Vi ønsker sterkt flere med i dugnadsgruppen. Vi vil fremover informere i museumsavisen om de forskjellige aktiviteter museet kan tilby. Jo flere vi er med i dugnadsgruppen, jo sterkere er vi i stand til å lage gode aktiviteter for besøkende. Planene om kommende aktiviteter er i startgropen og venter på å realiseres fremover.

Med dette ønsker vi et godt museums år og speider år 2023 og takker for året 2022.

Hafrsfjord desember 2022.

På vegne av alle i dugnadskomiteen
Esther Bjelland

Hyggelige juledetaljer

1. En stor glede i julehøytiden er å ha tid til lange frokoster med mye godt å spise. Dertil hører hjemmebakst brød. Her er brød stekt på steinplate i vanlig ovn, noe som gir en sprø og knasende skorpe.
2. Linservietter i naturlig farge med røde bolstersriper er dekorasjon i seg selv. I tillegg kan vi binde en kvist med einer på, for duftens skyld og et tall i keramikk for antall gjester.
3. En stor og frodig krans er vakker mot gammelt treverk. Man lager den enkelt på en ring av tørre kvister, festet sammen med ståltråd. Fest bunter med grønt i samme retning og snart har du julens fineste og naturligste pynt.
4. Knasende og sunt hjemmelaget flatbrød kan være et deilig alternativ til brød og rundstykker iblant. Eller kanskje velger vi også litt spekemat og suppe i julen? Da er flatbrød naturlig tilbehør.

Karamellkaker

250 g smør
200 g sukker
100 g lys sirup
1 ts natron
2 ts vaniljesukker
2 ts malt ingefær
380 g siktet mel

Finn fram 2 stekebrett og legg på bakepapir. Sett ovnen på 180 grader.

Pisk smør, sukker og sirup mykt i en kjøkkenmaskin eller med en miksmaster. Ha i vaniljesukker og ingefær. Bland natron godt med melet og tilsett dette. Det blir en litt kompakt deig som bare så vidt kommer sammen. Pass på at den ikke elter for lenge og blir varm.

Ta deigen ut på et melet bakebord. Del i 8 like store biter og trill til pølser, like lange som stekebrettet. Legg 4 på hvert brett og bruk fingrene til å klemme dem litt ned. Stekes på 180 grader i 12-14 minutter. Kakene skal få en gyllen farge. Avkjøles i 3-4 minutter før de skjæres på skrå i ønsket lengde.

